

IULIU MANIU VERSUS CAROL AL II-LEA (IANUARIE - SEPTEMBRIE 1940)

LICU D. ION*

După toate aparențele, pentru regele Carol al II - lea, anul 1940 se anunța de rău augur. Inspecția militară începută în ziua de Crăciun¹ la Oradea, unde a declarat, în fața regimentelor din garnizoană, că: "*Suntem hotărâți să apărăm tot ceea ce este al nostru*"², a continuat chiar în ziua de 1 ianuarie, când a sosit la Constanța³.

Boboteaza a fost sărbătorită de suveran, în mijlocul trupelor din Chișinău. În discursul ținut la Centrul Militar, de aici, Carol a reafirmat "*drepturile noastre istorice asupra acestui ținut moldovenesc*"⁴. Dacă moralul armatei, care cerea eforturi în vederea dotării, i-a dat oarecare satisfacție, nu același lucru se întâmpla, la acest început de an, cu liderii partidelor istorice Maniu și Dinu Brătianu, despre care suveranul nota: "*nu se astâmpără și nu prea am încredere în energia lui Guță. Nu cred că în fundul sufletului său este destul de convins, deși l-am decorat astăzi cu «Pentru Merit» Ofițer*"⁵.

În plan extern Carol al II-lea se bucura de o apreciere favorabilă, așa cum rezultă din însemnările jurnalistului englez Cedric Walter, corespondent special al lui "Daily Mail" la București: "*Când am sosit în București de la Berlin, în septembrie, România era una din țările cele mai amenințate. ... Regele Carol, tăcut, cu răbdare, a realizat unirea întregului său popor și a minorităților pentru apărarea României contra oricărui atac. Astăzi România nu va ceda nici o palmă de pământ, fără a se bate pe viață și pe moarte, așa cum a fost limpede spus în discursurile Regelui Carol ținute în garnizoanele de seamă ale celor trei provincii*"⁶. Motivul care a atras atenția presei engleze l-a constituit știrea

---

* Profesor gradul I, Colegiul Tehnic Energetic, București.

1. Carol al II - lea Regele României - *Însemnări zilnice, 1937 - 1951*, vol. III, 15 decembrie 1939 – 7 septembrie 1940, Editura Scripta, București, 1998, p. 30.

2. "Curentul", Anul XIII, nr. 4282 din 15 ianuarie 1940.

3. Carol al II lea Regele României, *op. cit.*, p. 39.

4. *Ibidem*, p. 42.

5. *Ibidem*, p. 40.

6. "Curentul", Anul XIII, nr. 4287 din 20 ianuarie 1940.

despre existența unei linii de fortificații Maginot în țara noastră numită de presa britanică *"Stăvilarul regelui Carol"*⁷ (Carol's dike).

Numeroase articole, pe această temă, au apărut în diverse ziare britanice: Daily Telegraph, Evening Standard, News Chronicle, Evening News, Daany Mirror, Daily Sketch, Manchester Guardil. Această știre a fost radio difuzată și de agențiile: Havas, Bup, Reuter, Associated Press și United Press, în America de Nord și de Sud, dar și într - o serie de dominioane.⁸

Dincolo de această imagine se afla însă o altă realitate, care gravita în jurul Elenei Lupescu, regina neîncoronată a corupției și favoritismului, ce reușise să nemulțumească pe toată lumea. Astfel, Ana Ursu, fiica generalului, Eremia Grigorescu, autorul îndemnului memorabil *"Pe aicea nu se trece"* lansat⁹ la Oituz, mărturisea, cu ocazia vizitei făcută în 26 ianuarie 1940, familiei Hudiță că: *"nu înghite deloc pe Duduia și toată camarila evreiască de la Palat"*¹⁰. În același timp, ea îl învinuia și pe Iuliu Maniu că: *"e prea slab și nehotărât și nu știe să profite de imensa lui popularitate pentru a întreprinde o acțiune mai energică pentru salvarea țării și Coroanei de sub influența răufăcătoare din jurul regelui"*¹¹.

În P. N. Ț. însă disensiunile se adânciseră, legate de preocuparea care trecuse pe primul plan – atitudinea față de amenințările externe. Părerile erau împărțite în ceea ce privește politica alături de Germania pentru că *"Sovietele nu pot accepta"* acest lucru dovada că V. M. Molotov, prim-ministru și ministru de externe sovietic nu mai aplica, în relațiile cu România, linia fostului său ministru Maxim Litvinov¹². De asemenea, situația foarte dificilă în care se aflau Anglia și Franța, făceau ca linia tradițională a politicii românești să nu mai ofere garanții.

De starea dezastruoasă în care se afla țara, alături de *"ticăloșii"*, care l-au sprijinit pe rege să acapareze *"toate puterile de stat"* țărăniștii îi învinuiau și pe *"toți acei fruntași din partidul nostru care sub diferite proteste au sabotat politica d-lui Maniu, care cerea încă din toamna anului 1936, organizarea unei lupte energice [contra] / lui .. / Carol, după ce acesta înlăturând pe Titulescu, se angajase într-o politică ostilă față de Soviete, pe care le-a provocat continuu cu alianța poloneză"*¹³.

7. *Ibidem.*

8. *Ibidem.*

9. Ioan Scurtu, *Presărați pe-a lor morminte ale laurilor foi*, Editura Albatros, 1978, p. 126.

10. Ioan Hudiță, *Jurnal politic*, Institutul European, 1998, p. 49.

11. *Ibidem.*

12. Eliza Campus, *Din politica externă a României 1913 - 1947*, Editura Politică, București, 1980, p. 408.

13. Apud Ioan Hudiță, *op. cit.*, p. 56 - 57.

Pe de altă parte Carol al II-lea nota, în 16 februarie 1940, că "acțiunea lui Maniu" a început să prindă rădăcini "pe plan extern". El îi reproșa fruntașului țărănist că face opinie separată, vrând "ca de obicei ... să facă dificultăți și să pozeze ca singurul apărător al înțelegerii cu Aliații". Suveranul era surprins de faptul că "sunt unii care îl cred" și aceștia "nu vor să vadă că unul dintre cei mai de frunte colaboratori ai lui este Gh. Brătianu, marele «apostol» al înțelegerii cu Germania". Spre regretul regelui "acțiunea" lui Maniu începuse "să facă oareșcare vâlvă în public și aceasta cu atât mai mult cu cât se crede tabu". Suveranul era de părere că: "Această legendă trebuie să înceteze fără a face din el un martir"¹⁴.

Încercarea de contracarare prin reorganizarea Frontului Renașterii Naționale nu a urmat însă planul conceput¹⁵ de rege. La 19 februarie, suveranul revenea asupra cazului Maniu "care nu se astâmpără"¹⁶. Carol al II-lea era nemulțumit de atitudinea oscilantă a fostului său sfetnic, care, mai întâi, a recunoscut ceea ce i s-a imputat în legătură cu declarațiile anterioare, apoi a revenit, precizând că, în ceea ce "privește criticile lui, "astea" nu sunt numai la adresa lui Gafencu, ci a întregului regim și asta într-o atmosferă destul de obraznică"¹⁷. Fostul colaborator al domnului "prezident", Mihail Ghelmegeanu a propus ca măsură preventivă internarea¹⁸ pe o perioadă limitată a fruntașului național - țărănist. La aceasta adăugându-se hotărârea lui Carol al II-lea de a publica, la jumătatea lunii martie, apelul de credință al legionarilor, după ce Garda de Fier a anunțat că optează pentru Frontul Renașterii Naționale, se explică de ce s-a produs agitație¹⁹ în rândurile opoziției, care "în cap cu Maniu e înebunită"²⁰.

În primăvara anului 1940, scena politică românească a cunoscut frământări serioase, atât la nivelul monarhiei cât și al opoziției. Persoane importante, din Partidul Național-Țărănesc, nemulțumite de politica lui Iuliu Maniu au început să renunțe la lupta, împotriva regelui, pentru că nu mai vedeau nici o perspectivă în acțiunea liderului național-țărănist²¹. În aceste condiții nota întocmită de Siguranța Generală în data de 18 martie, consemna faptul că Iuliu Maniu, cu tot efortul depus pentru regruparea forțelor național-țărăniste, "nu a

14. Carol al II-lea Regele României, op. cit., p. 77.

15. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, noiembrie 1933 - septembrie 1940, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 1053.

16. Carol al II-lea Regele României, op. cit., p. 78.

17. *Ibidem*.

18. *Ibidem*, p. 79.

19. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, op. cit., p. 1061.

20. *Ibidem*.

21. *Istoria Partidului Național-Țărănesc. Documente 1926 - 1947*, vol. alcătuit de: Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Alexandru Cebuc, Editura Arc 2000, București, 1994, p. 195.

înregistrat decât eşecuri” în realizarea celor trei obiective urmărite : constituirea unei opoziții puternice cu liberalii, problema constituțională și atragerea comunistilor și legionarilor. “Trădarea “legionarilor și realizarea unei înțelegeri a acestora cu guvernul l-au determinat pe Iuliu Maniu să înceapă *“inaugurarea unei campanii de denigrare și sabotare a acțiunii de destindere”*, având în vedere elementele *“evreo-franco engleze din România”* și pe legionarii din Transilvania și Germania.

Persoanele împuternicite de el: dr. Nicolae Lupu și Virgil Madgearu, trebuiau să informeze cercurile evreiești că *“destinderea”* realizată de guvern cu legionarii reprezintă *“un pas”* în realizarea unui *“program antisemit”*, deoarece la propunerea Germaniei, urma să fie inițiată *“o cruciadă împotriva finanței evreiești”*. Gheorghe Brătianu s-a declarat însă împotriva acestei tactici pentru că era o *“chestiune neconformă cu interesele superioare ale națiunii”*. În locul lui Zaharia Boilă, care a refuzat acțiunea pentru Berlin a fost desemnat de Maniu, Aurel Leucuția.

Părerăa lui Iuliu Maniu era că: *“Atâta timp cât legionarii de la Berlin nu vor fi fost încadrați în actualul regim, problema mișcării legionare nu poate fi socotită rezolvată. Trebuie să luăm fără întârziere contact cu legionarii din Germania, pentru a nu pierde acest ultim moment politic favorabil”*²². Gruparea doctorului Vasile Noveanu, intrat în grațiile regelui Carol al II-lea, trebuia compromisă cu orice preț.

Aurel Leucuția avea misiunea să transmită legionarilor din Germania acest mesaj clar: *“Maniu înțelege să ducă până la capăt lupta împotriva actualului regim”*²³. Grupul de la Berlin trebuia să dea ordin celor din România să adere la *“gruparea național-țărănistă”*. În legătură cu acțiunea Ardeal, Mihai Popovici, membru marcant al Partidului Național-Țărănesc, informa pe Octavian Tăslăuanu la 17 martie, că Maniu era *“afectat”* de destinderea obținută de guvern și era *“hotărât”* să acționeze în Ardeal, *“pentru a determina pe legionarii ardeleni să se încadreze în gruparea național - țărănistă”*²⁴.

Lui Ghiță Pop²⁵, președintele Iuliu Maniu i-a declarat în ziua de 16 martie 1940 că reorganizarea cadrelor național-țărăniste din Ardeal *“va urmări un dublu scop :*

- *Ridicarea moralului cadrelor scăzut în urma ultimelor evenimente.*
- *Cooptarea conducătorilor și masei legionare din Ardeal care nu au aderat încă la noul regim.*

22. *Ibidem.*

23. *Ibidem*, p. 196.

24. *Ibidem.*

25. *Ibidem*, p. 196-197.

În acest scop adeziunea grupului Noveanu va trebui denunțată ca interesată, fără răsunet în masele legionare și fără garanții de sinceritate din partea guvernului"²⁶.

În sprijinul raportului întocmit de Siguranță vine și intervenția lui Maniu făcută la ședința de birou a partidului, din data de 9 martie, când a amintit că el a cerut Partidului Național-Țărănesc și celor din afara partidului, chiar din momentul demiterii lui Nicolae Titulescu "*care făcea politica externă preconizată de partidul nostru...*" să-l sprijine într-o acțiune energică "*contra lui Carol și a camarilei sale*"²⁷. Maniu a mai precizat că nu a fost sprijinit și nu dispune de mijloacele necesare, iar apelul făcut la generalul Ion Antonescu și Dinu Brătianu a rămas fără rezultat.

Maniu era dispus să organizeze "*o mare întrunire care ar provoca o luptă de stradă cu poliția și armata*"²⁸. Cât privește pe socialiști și liberali, ei erau caracterizați drept "*incapabili*", iar despre comuniști concluzia că existau doar pe "*hârtie*". Iuliu Maniu încheia retoric: "*Cu cine să faci atunci lupta de stradă pentru înlăturarea nememicului de Carol*"²⁹. De reproșuri nu a scăpat nici Ion Mihalache pentru că în problema abdicării, el a avut întotdeauna rezerve. În legătură cu propunerea privind postul de consilier regal, Iuliu Maniu i - a cerut colegului său de partid să se gândească "*serios*" pentru a nu-și pierde "*capitalul politic*". Drept mulțumire, purtătorul straielor țărănești i-a dat un răspuns care l-a lăsat fără replică pe "*domnul prezident*". "*De câte ori în viață m-am luat după capul altora, am greșit, acum vreau să fac și eu odată după capul meu*"³⁰. Aplicând dictonul "*Divide et impera*", Carol al II-lea a mai făcut un pas în cazul Ion Mihalache, Alexandru Vaida încercând să-l îndepărteze de Maniu, așa cum reușise în cazul lui.

În discursul la mesajul Tronului, ministrul justiției, Istrate Micescu, a cerut românilor să-și strângă rândurile și să adere la Frontul Renașterii Naționale. Omul legii a declarat de la tribuna parlamentului că : "*Cine încearcă față de F. R. N. să rămână în afară, este prevenit că se elimină, eliminându - se se izolează, izolându - se se ridică la neputință. De aceea apelul frățesc al guvernului către toți cei care au avut ezitare anunțând dinainte că este îngăduitor cu răătăcirile dar va fi necruțător cu răzvrătirile*"³¹.

Spre sfârșitul primei decade a lunii mai, consilierul regal Ion Mihalache declara că intenționează să-i influențeze pe național-țărăniști pentru a colabora

26. *Ibidem*, p. 197.

27. Apud Ioan Hudiță, *op. cit.*, p. 87.

28. *Ibidem*.

29. *Ibidem*.

30. *Ibidem*, p. 124.

31. "*Universul*" Anul 57, nr. 82 din 24 martie 1940.

"la opera de guvernare a țării", deoarece "acțiunea lui Maniu s-a dovedit ineficace"³².

Din poziția de expectativă, Iuliu Maniu a "hotărât să nu stingherească acțiunea de apropiere cu Coroana"³³, dar a declarat că nu va accepta sub nici o formă o implicare la actul de guvernare a fruntașilor național-tărăniști, după cum susține Zaharia Boilă. Neliniștea manifestă în rândul populației, situația internațională gravă și framântările din viața politică internă l-au forțat pe Carol al II-lea să facă o nouă remaniere guvernamentală la 11 mai. Mandatul a fost oferit tot lui Gheorghe Tătărescu, care "crede acum în victoria germanilor și vorbește serios de o îndrumare a poziției noastre către ei"³⁴. Spre deosebire de primul-ministru, Iuliu Maniu avea o altă părere și de data aceasta avea perfectă dreptate. Iată ce spune el, lui Ghiță Pop, la 24 mai 1940: "... niciodată Statele Unite nu vor admite instalarea Germaniei naziste la Londra; când Churchill vorbește așa cum vorbește el spune ce spune și pe ce se bazează; el a câștigat deja partea morală a războiului, obținând sprijinul opiniei publice mondiale; Hitler nu-și dă seama însă de acest lucru. După mine toate sacrificiile pe care le impune el azi națiunii sale sunt cu totul zadarnice; el a pierdut războiul; ultima lui speranță este să ajungă la o pace cu Anglia; de aceea luptă cu atâta disperare, lucru după mine de prisos"³⁵.

La 25 mai, după o analiză sumară a evenimentelor externe, suveranul României a ajuns și el la concluzia că situația Germaniei nu este deloc strălucită din punct de vedere strategic. Neliniștea lui era provocată și de atitudinea celor doi frunțași ai Partidului Național-Tărănesc, pe care continua să-i disprețuiască afirmând: "în interior, Maniu continuă să se răzvrătească și Mihalache ca de obicei, cu curu în două luntre"³⁶.

Hotărât să așeze pe baze noi relațiile româno-germane, guvernul regal român a încheiat, la 27 mai, Acordul economic româno-german, numit și "Olwaffen Pakt" (Pactul Petrolului)³⁷, ce garanta Germaniei "livrări de petrol în cantități considerabile".

La 5 iunie 1940, Iuliu Maniu se declara sceptic în privința obținerii unui succes de către Germania și la încetarea ostilităților era de părere că "victoria aliaților nu poate întârzia mult". În schimb Ion Mihalache era de părere că Maniu are o concepție "anacronică"³⁸.

32. A. N. I. C. fond Casa Regală dos. 2, vol. 28. f. f. 67 - 68.

33. *Ibidem*, f. 376.

34. Carol al II-lea Regele României - *Însemnări zilnice*, 1937-1951, vol. III, 15 decembrie 1939 - 7 septembrie 1940, Editura Scripta, București, 1998, p. 175.

35. Apud Ioan Hudiță, *op. cit.*, p. 169.

36. Carol al II-lea Regele României, *op. cit.*, p. 182.

37. Eliza Campus, *op. cit.*, p. 526.

38. A. N. I. C. fond. Casa Regală, dos. 2 vol. 28, f. 142.

Împlinirea unui deceniu de la actul restaurației a oferit prilejul unor personalități marcante, să înalțe cuvinte de laudă pentru omul "providenței" Carol al II-lea. Astfel, președintele Academiei Române, Constantin Rădulescu - Motru, publica în numărul festiv al ziarului "Timpul", din 8 iunie 1930, un articol intitulat: "Închinare M. S. Regelui", în care afirma: "... Regele Carol al II-lea n'a așteptat să i se pună de alții coroana pe cap, ci și - a pus - o El singur, când a voit"³⁹. Patriarhul Nicodim nu s-a lăsat nici el mai prejos. În articolul patetic "Urare M. S. Regelui la împlinirea a 10 ani de domnie" scria: "...Tot așa pe norii cerului, a venit în Țara Sa acum zece ani Carol II, Fiu de Rege Slăvit, singur și în tăcere, dar întâmpinat de arhangheli și oștire pamântească, în glas de trâmbițe și s-a urcat pe tronul țării ca să facă o cârmuire înțeleaptă. De atunci - de la 8 iunie 1930 până la 8 iunie 1940 - au curs tocmai 10 ani. Tot acest timp, M. S. Regele Carol II l-a jertfit pentru Patrie: a pus rânduială în treburile Țării, a stârpit zăzaniile și dezbinările pricinuite de luptele politice, a adus unire în cugete și în simțiri, a strâns poporul roată în jurul Tronului, a pregătit oștirea pentru paza hotarelor, etc. Ba mai mult încă, a condus cu ghibăcie și trebile cele din afară ale Țării. Va să zică ziua de 8 iunie 1930, ne-a adus pe norii cerului omul providențiat. Știut este de istorie, că la vremuri grele, Dumnezeu a trimis Neamului nostru și omul destoinic să le străbată cu bine. Și iată și acum, în una din cele mai grele vremuri, ce a fost dată omenirii să strabată, ne-a trimis Dumnezeu pe M. S. Regele Carol II"⁴⁰. Omagiilor interne li s-a alăturat în speranța păstrării influenței asupra României și presa franceză "Tribune des Nations" aprecia: "Acțiunea dinamică de monarh luminat, a regelui Carol a dat roade imediate după sosire și și - a răspândit binefacerile", iar "L' Epoque" adăuga: "Trebuie să se recunoască, că în conducerea țării Sale, Regele Carol a arătat că este un om de stat, de clasă înaltă".

"Petit Parisien" nota și el: "În gravele împrejurări actuale, poporul român este pe deplin conștient de binefacerea pe care i-a dăruit-o soarta ursindu-i un suveran activ, hotărât, capabil să facă față tuturor situațiilor așa cum a dovedit-o ultimii doi ani ai noului regim".

Sub tirul opoziției și al gardiștilor, susținut de anturaj, dar și în vederea unei apropieri de Germania, regele Carol al II-lea a hotărât să treacă la o organizare "autoritară"⁴¹ prin transformarea la 22 iunie 1940, a Frontului Renașterii Naționale în Partidul Națiunii⁴² care devenea astfel "partid unic și totalitar", conform articolului 1 al Decretului Lege 2056⁴³.

39. "Timpul" Anul IV, 1114, din 9 iunie 1940, nr. festiv, "Închinare M. S. Regelui".

40. Idem.

41. Carol al II-lea Regele României, *op. cit.*, p. 209.

42. "Timpul" Anul IV nr. 1126 din 21. iunie 1940.

43. "Monitorul oficial", nr. 142 din 22 iunie 1940.

A doua zi, după ce Carol și-a văzut visul cu ochii, ajungând șef de partid, Lucrețiu Pătrășcanu considera că: *“Dacă Maniu ar anunța azi o întrunire în capitală pentru a protesta contra partidului totalitar pe care vrea să ni-l impună Carol, ar participa toată populația”*⁴⁴.

Nu de aceeași părere era însă și Dinu Brătianu noul șef al Partidului Național Liberal, care, urmând exemplul lui Horia Sima, a semnat un apel prin care îndemna membrii partidului său să intre în Partidul Națiunii⁴⁵. Spre deosebire de președintele Partidului Național Liberal, Iuliu Maniu împreună cu liderii Partidului Național-Tărănesc a refuzat orice colaborare cu Palatul, ba mai mult, Ion Mihalache a demisionat⁴⁶ din funcția de consilier regal.

Apropierea României de Germania întâmpina numeroase obstacole, pentru că ea nu s-a realizat la *“momentul oportun”*⁴⁷. Germania nazistă prefera o politică bazată pe aceleași principii: totalitarismul și antisemitismul. Ori, în cazul nostru, situația era cu totul alta. *“În aparență, - observa Valer Pop - România era organizată ca un stat totalitar, cu o constituție autoritară cu un partid unic, cu regele șef de partid, cu toată lumea îmbrăcată în uniformă, cu salutul roman etc. toate acestea erau însă o simplă spoială care nu putea ascunde realitatea pentru observatorul perspicace, România făcea antisemitism de circumstanță, regim totalitar cu masoni și democrați și încerca să încropească o apropiere de Germania cu anglo și francofilii, ș.a.m.d. Regele era înconjurat de oameni de aceleași credințe iar situația Elenei Lupescu era mai tare decât ori când. Vechi exponenți ai democrației Iuliu Maniu și Ion Mihalache, dr. Lupu, erau izolați și complet părăsiți și dați uitării, ca inutili, chiar de factorii care i-au proteguit și susținut în trecut. În astfel de condiții, acțiunea de apropiere era fără perspectivă de reușită deplină și mai ales rapidă, deși zilele și chiar orele erau numărate”*⁴⁸.

Prima notă sovietică⁴⁹ din 26 iunie 1940, prin care s-a cerut cedarea Basarabiei și nordului Bucovinei în 24 de ore, a reprezentat semnalul care anunța sfârșitul domniei regelui Carol al II - lea.

Suveranul mărturisea că: *“această știre m-a trăznit ca o lovitură de măciucă și m-a revoltat în cel mai înalt grad”*⁵⁰. În aceste momente grele, pentru des-

44. Apud Ioan Hudiță, *op. cit.*, p. 198.

45. Al. Gh. Savu, *Dictatura Regală*, Editura politică, București, 1970, p. 180

46. *“Monitorul oficial”* nr. 146 din 27 iunie 1940.

47. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1158.

48. Valeriu Pop, *Bătălia pentru Ardeal*. Ediție de Sanda Pop și Nicolae C. Nicolaescu, Editura Enciclopedică, București, 1992, p. 128.

49. A. N. I. C., fond. Președinția Consiliului de Miniștri, dos. nr. 25 / 1940 f. 109 - 120 ; idem *Relații Internaționale în acte și documente*, vol. II 1939 - 1945, Editura Didactică și Pedagogică 1976, p. 49 - 50.

50. Carol al II - lea Regele României, *op. cit.*, f. 216.

tinul națiunii, el a găsit de cuviință să asiste în dimineața zilei de 27 iunie la susținerea examenului de Bacalaureat al M. S. Marele Voievod Mihai "*clasificat întâiul din patru candidați cu media generală 9.50*"⁵¹ și apoi să convoace Consiliul de Coroană care a luat în discuție nota remisă de guvernul sovietic. Aflat în fața celor 26 de persoane chemate, pentru a le cere sfatul, suveranul României Carol al II-lea, s-a dovedit neputincios. Ca și când nu ar fi fost suficient rezultatul votului exprimat (20 pentru cedare) unii ofițeri i-au cerut și ei același lucru, pentru că, în caz contrar "*mergem la un dezastru total*". Cu amărăciune regele nota: "*Oh! De ce, oare românii noștri n-au cea mai mică doză de orgoliu național în aceste clipe într-adevăr grele! E o zi a rușinei naționale*"⁵². Singura alinare sufletească a găsit-o la "*Duduia*" care "*vedea dezastrul care ne așteaptă*"⁵³.

Revenit de la Cluj, Iuliu Maniu, recunoștea în ședința de birou a partidului, din 28 iunie, că: "*într-un fel sau altul, vinovați sunt toți pentru evenimentele de azi*"⁵⁴. El a reamintit de acțiunile provocatoare la adresa sovieticilor, inițiate de Carol al II-lea și Gheorghe Tătăreanu, acțiuni care, acum, își arătau roadele, în timp ce mult trâmbițatul zid antisovietic româno-polon se dovedise doar o ficțiune în capul celor doi colaboratori. Proverbul "*cine împrăștie vânt culege furtună*", da dreptate președintelui Partidului Național-Țărănesc, ce-și încheia cuvântul cu următoarea frază: "*... Astăzi putem vedea cu toții unde ne-au dus toate aceste greșeli, pe care noi le-am semnalat tot timpul opiniei noastre publice și le-am combătut cu toate mijloacele de care am dispus; vă amintiți protestele noastre, atât în contra alianței poloneze, pe vremea când Beck și clica lui făceau o politică de provocare la adresa Sovietelor precum și-n contra provocărilor lui Carol și ale primului său ministru Tătărescu, la adresa aceluiași Soviete; vă amintiți de declarațiile acestor doi inconștienți care spuneau că de la Baltica la Marea Neagră zidul polono-român va apăra ordinea în Europa, iar la Chișinău, aceiași doi inconștienți provocau Sovietele, amenințându-le că nu le vom ceda nici un petec de pamânt; acești domni nerușinați, în loc de un petec de pamânt cedează azi Sovietelor toată Basarabia și o parte din Bucovina*"⁵⁵.

Ziua de 3 iulie a fost declarată, de guvern, zi de doliu național⁵⁶ pentru raportul teritorial comis de U. R. S. S. în Basarabia și în Bucovina de Nord, considerată de Mihai Eminescu "*Pământul nostru cel mai scump*"⁵⁷. Evenimentele au început să se deruleze cu rapiditate aducând vești tot mai proaste.

51. "*Universul*", Anul 57, nr. 176 din 29 iunie 1940, p. 1.

52. Carol al II-lea Regele României, *op. cit.*, f. 223.

53. *Ibidem*.

54. Apud Ioan Hudiță, *op. cit.*, p. 216.

55. *Ibidem*.

56. "*Universul*", Anul 57, nr. 181 din 4 iulie 1940.

57. Mihai Eminescu, *Răpirea Bucovinei*, Editura Saeculum I. O. - București, 1996, p. 109.

Călcându-și pe inimă Iuliu Maniu, "cel mai calificat stegar al românismului"⁵⁸, a acceptat să facă parte dintr-o delegație a "bătrânilor politicieni" alcătuită din 12 foști miniștri⁵⁹, care a fost primită în audiență de rege în ziua de 4 iulie 1940. Cu un dispreț total, Carol al II-lea notează în jurnalul său: "... au apărut fosilele în cap cu Dinu Brătianu și Maniu..." "La această întrevvedere cu suveranul, Iuliu Maniu s-a declarat de acord cu intervenția lui Dinu Brătianu că: "țara e demoralizată", iar pe "armată", atutul regelui, "nu se poate conta", și a completat cu "câteva atacuri la adresa regimului"⁶⁰.

Regele nu s-a lăsat mai prejos și a replicat astfel: "regret că abia astăzi au venit acești domni să se puie la dispoziția mea când de ani de zile fac apel la unirea tuturor"⁶¹. Reproșând lui Dinu Brătianu că a refuzat postul de consilier regal, suveranul le-a amintit celor doi politicieni, că el s-a pronunțat în Consiliul de Coroană pentru rezistență. Iuliu Maniu i-a amintit că "țineretul e cu el". Președintele Partidului Național-Țărănesc considera însă nu poate rămâne indiferent la situația tragică în care se afla țara, cu fruntariile sfârtecate, drept care și-a intensificat atacurile împotriva regelui.

La 3 august Carol al II-lea consemna următoarele: "Neastâmpărul lui Iuliu Maniu este grozav ... De astă dată a găsit un teren pe care-l poate specula cu o reală aparență de dreptate, cu toate că mai toți, chiar ai lui pricep că la mijloc este mai mult o manevră politică mai puțin frumoasă în acest moment".

Convins că domnul "prezident" este un adversar redutabil, Carol al II-lea era de părere, la 21 august, că intrarea la guvernare a legionarilor, care făceau dificultăți premierului Ion Gigurtu era necesară pentru că "lăsați în afară rămâne riscul legăturilor cu Maniu, ceea ce ar face lucrurile tragice"⁶².

Diktatul de la Viena l-a determinat pe Carol al II-lea să convoace Consiliul de Coroană, în seara zilei de 29 august, consiliu de la care a lipsit Iuliu Maniu, fiind plecat la Cluj⁶³, Gheorghe Brătianu, prof. Nicolae Iorga și Horia Sima reprezentantul Mișcării Legionare. Răspunsul privind cedarea părții de Nord-Vest a Transilvaniei a fost dat la ora 4³⁰, după o noapte foarte agitată.

Regele, după cum mărturisește, și-a găsit odihna doar peste o oră, "când a sosit Duduia"⁶⁴ care fusese invitată la o petrecere. Prin acest Consiliu de Coroană regele a vrut să obțină doar girul politicianilor, în condițiile în care un

58. Constantin Kirilescu, *România în al doilea război mondial*, vol. I, Editura Univers Enciclopedic, București, p. 152.

59. Ioan Scurtu, *Monarhia în România 1866 - 1947*, Editura Danubius, București, 1991, p. 119.

60. Carol al II-lea Regele României, *op. cit.*, f. 234.

61. *Ibidem*, p. 235.

62. *Ibidem*, p. 281.

63. Apud Ioan Hudiță, *op. cit.*, p. 296.

64. Carol al II-lea Regele României, *op. cit.*, f. 292.

emisar plecase deja la Viena cu "*plenipotența și îndrumarea să se accepte arbitrajul*"⁶⁵.

Rezultatul votului era previzibil, pentru că, în marea lor majoritate cei prezenți au adoptat o "*atitudine defetistă*"⁶⁶, încercând să justifice hotărârea lor ca ultimă șansă pentru supraviețuirea României. Dintre cei prezenți la vot, 21 s-au pronunțat pentru arbitraj, 10 contra și unul s-a abținut⁶⁷.

În după-amiaza zilei de 30 august au fost primiți de rege, în audiență cei care n-au participat la Consiliul de Coroană. Ultimul sosit a fost Iuliu Maniu considerat "*cel mai interesant*". El s-a pronunțat pentru "*rezistență la extrem*" afirmând că "*nimeni n-are dreptul de a dispune de un popor decât el însuși*"⁶⁸.

Confruntându-se direct cu suveranul, Iuliu Maniu a criticat încă o dată regimul dictatorial considerând că țara a ajuns într-o situație "*dezastroasă*" și lucrul cel mai grav, "*comunismul bate la ușă*"⁶⁹. Maniu n-a ezitat să ceară chiar "*abdicarea*" ca unică soluție. După încheierea audienței, regele a primit știrea fatală din partea celor care au hotărât, peste capul românilor, Diktatul de la Viena în favoarea Ungariei horthyste.

Izolarea României, după capitularea Franței, și-a spus cuvântul. Acceptarea "arbitrajului" a adus în sfârșit "*garanția – erga omnes*"⁷⁰, dată de Germania și Italia. O garanție care fusese cerută lui Adolf Hitler de regele României, Carol al II-lea, încă din 2 iulie 1940.

Președintele Partidului Național-Țărănesc a fost invitat să participe la al doilea Consiliul de Coroană, care a început la sfârșitul zilei de 30 august, la miezul nopții⁷¹.

Intervenția lui Iuliu Maniu a fost fără menajamente. În însemnările zilnice regele scrie: "*Maniu se răstește ca la o întrunire publică*".

Fruntașul național-țărănist s-a declarat împotriva punerii în aplicare a diktatului pentru că guvernul dictatorial "*nu are nici un mandat de la națiune*" și, în consecință, "*semnătura lui nu are nici o valoare*"⁷². Ziua de 30 august 1940 a rămas o zi de coșmar în memoria românilor, de "*mâhnire sufletească*" pentru suveran care notează: "*N-aș fi crezut că în timpul vieții mele să văd o așa catrastofă națională*"⁷³. Din păcate, pentru el ora fatală se apropia cu pași repezi.

65. Ionel Pop, Zaharia Boilă, Matei Boilă, *Amintiri despre Iuliu Maniu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998, p. 79.

66. Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național-Țărănesc*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 352.

67. Aurică Simion, *Dictatul de la Viena*, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 195 – 196.

68. Carol al II-lea Regele României, *op. cit.*, f. 292.

69. *Ibidem*.

70. "*Universul*", Anul 57, nr. 240 din 1 septembrie 1940.

71. Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 252.

72. A. N. I. C. fond. Stoica Vasile, dos. I / 163.

73. Carol al II-lea Regele României, *op. cit.*, p. 295.

Diktatul de la Viena a produs în țară, dar mai ales în Capitală, durere și mânie. Iată atmosfera descrisă de istoricul american Nicolas M. Nagy Talavera: *“În două luni România pierduse teritorii întinse în care majoritatea populației erau români. În teritoriul Ungariei, evreii erau aceia care au menținut proporția pentru Ungaria. La 30 august la București nu era ceva neobișnuit să vezi oameni plângând pe străzi. Starea de spirit era revoluționară. Sistemul, care abandonase o treime din teritoriul național fără a trage un glonte și supusese milioane de români jugului străin trebuia să dispară. Mari mulțimi se adunaseră în jurul statuii lui Mihai Viteazul cerând un singur om: Maniu «să luptăm! Dați-ni-l pe Maniu».. la câteva ore după demonstrațiile în favoarea lui Maniu se cântau alte cântece și alte mulțimi umpleau străzile”⁷⁴. Generalul David Popescu, ministrul de interne a dat un comunicat care preciza: *“Țara a manifestat timp de trei zile nețărmită sa durere în fața sentinței de la Viena . [....] și mai ales am privit cu inima sfâșiată imensa durere a fraților noștri ardeleni, care este și rămâne cu adevărat cea mai mare. În ultimul moment aceste manifestațiuni încep a pierde din cu-mințenia ce trebuie păstrată și din demnitate”⁷⁵. Pentru a nu scăpa situația de sub control autoritățile au hotărât suspendarea lor .**

După al doilea Consiliul de Coroană din 30/31 august, regele Carol al II-lea i-a acordat lui Iuliu Maniu ultima audiență. În timpul discuției suveranul, care avea zilele numărâte, i-a amintit că *“a fost forțat ”* să facă sacrificii în schimbul garantării tronului și frontierelor rămase⁷⁶.

Fiind rugat să treacă peste disensiunile din perioada confruntării și să intervină cu prestigiul și autoritatea sa pentru a ridica moralul opiniei publice, Iuliu Maniu i-a dat următorul răspuns: *“Deși ar fi cazul, îmi dau seama că ar fi prea târziu și e inutil să fac reproșuri Majestății Voastre pentru faptul că nu m-a ascultat în anii din urmă ba aş putea spune că nu numai în anii din urmă, ci în tot cursul Domniei Sale. Cu tot respectul pe care-l am față de instituția înaltă pe care o reprezentați trebuie să declar sincer că refuz a mai colabora cu Majestatea Voastră. Regret că nu pot să vă urmez invitația, îmi permit să vă dau un sfat: Să părăsiți dacă mai puteți orientarea progermană, să nu vă încredeți în garanțiile pe care le dă Hitler , care a dovedit mereu, ca și înaintașii săi , că nu se poate nimeni încrede în vorba și scrisul lor. De altfel, eu, cu toate aparențele contrare , continui să cred ferm că până la urmă Hitler va eșua în politica sa rasistă și imperialistă. El încearcă să-și clădească imperiul pe ură și forță, ceea ce nu i-a reușit nimănui până acum nimănui de-a lungul istoriei. Și, firește, deo-*

74. Mircea Mușat , Ion Ardeleanu, *op. cit.* , p. 1300.

75. *“Universul”* , Anul 57, nr. 242 din 3 septembrie 1940.

76. Ionel Pop, Zaharia Boilă, Matei Boilă, *op. cit.* p. 80.

*dată cu el va fi anulat și așa-zisul "Dictat de la Viena" operă ticluită pe neadevăr și nedreptate de niște diplomați improvizați"*⁷⁷.

Pe data de 2 septembrie, speriat de creșterea valului de nemulțumiri care pătrunsese și în rândurile armatei, regele l-a primit în audiență pe Valer Pop *"După el - notează Carol -, chestiunea prezintă o deosebită gravitate, căci ura se îndreaptă împotriva mea, Maniu în primul rând și alții cer plecarea. Trebuie, zice el, cât mai repede o schimbare de guvern, va trebui găsit ceva, cineva de prestigiu și autoritate, cum ar fi, după părerea lui generalul Antonescu"*⁷⁸.

Generalul Ion Antonescu însă tocmai evadase de la mănăstirea Bistrița, unde avusese domiciliu forțat, cu sprijinul printesei Alice Sturdza *"la indicația lui Maniu"*⁷⁹. Despre înțelegerea de la Ploiești din 2 septembrie, fruntașul național-țărănist a declarat peste șase ani, la procesul mareșalului printre altele: *"Am stabilit ... că nu va primi un mandat din partea regelui Carol și am stabilit în cazul când regele Carol va abdica vom participa cu toții la guvern, neprecizând cine va fi președinte. ... Am stabilit că a patra zi după această întrevvedere ne vom întâlni la București, și amândoi ne vom prezenta regelui Carol în audiență și vom cere abdicarea sa"*⁸⁰.

*"Tulburările necontrolate"*⁸¹ l-au obligat pe Carol al II-lea să demită la 4 septembrie guvernul Ion Giurgutu. În momentele de cumpănă conducătorii Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național Liberal *"nu și-au asumat răspunderea"*⁸² pentru revenirea la regimul parlamentar-constituțional de care avea atâta nevoie țara.

Înainte de a se prezenta la rege pentru investitură, generalul Ion Antonescu a avut o întâlnire cu Iuliu Maniu și Dinu Brătianu și le-a comunicat pretențiile lui Carol. *"Față de problemele ridicate, Maniu îi cere lui Antonescu ca să impună abrogarea Constituției din 1923 și revenirea la cea din 1866, admitând doar suspendarea provizorie a acesteia din urmă"*⁸³. Simțind pulsul țării, generalul a forțat nota pentru a obține puteri depline⁸⁴.

În seara zilei de 4 septembrie 1940, orele 21 generalul Ion Antonescu s-a prezentat în audiență la rege cerându-i să-l investească cu puteri dictatoriale

77. *Ibidem*, p. 81.

78. Carol al II-lea Regele României, *op. cit.*, p. 296.

79. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1313.

80. Ioan Dan *"Procesul"* mareșalului Ion Antonescu, București, Edit. Tempus, 1993, p. 93 - 97.

81. Andreas Hillgruber, Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938 - 1944), Editura Humanitas, 1994, p. 129.

82. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1317.

83. *Ibidem*,

84. Horia Sima, *Sfârșitul unei domnii sângeroase*, Editura Mișcării Legionare, Madrid, 1977, p. 469-470.

declarând că Iuliu Maniu, Dinu Brătianu și Horia Sima condiționau participarea la un guvern de uniune națională, de abdicarea regelui.

Dându-și seama că zarurile au fost aruncate, regele Carol al II-lea a abrogat Constituția și a dizolvat Parlamentul⁸⁵. Decretul Lege numărul 3052 din 5 septembrie, Articolul 1 stipula: "*Investim pe d-l general Ion Antonescu președintele Consiliului de Miniștri, cu puteri depline pentru conducerea statului român*"⁸⁶.

Pe Bulevardul Elisabeta cămășile verzi au început să defileze strigând: «*Dați-ni-l pe rege!, Dați-ne-o pe Lupeasca! Nu-i lăsați să fugă cu banii lor!*»⁸⁷.

Ca și cum evenimentele n-ar fi fost destul de grave Elena Lupescu a încercat să producă haosul în țară. Ea a propus regelui să-l ia în exil și pe Mihai, dar nu reușit să-l convingă.

În urma ultimatumului primit, Carol al II-lea s-a hotărât, în dimineața zilei de 6 septembrie, să treacă prerogativele fiului său Mihai, "*cerând țării să-i dea tot sprijinul pentru a trece acest hop*". Suveranul a ținut în mod expres să consimneze: "*N-am făcut decât o delegație fără a abdica în mod formal*"⁸⁸. Vorbind despre actul abdicării regelui Carol al II-lea, Mocsonyi - Styrcea spune: "*În privința abdicării, Iuliu Maniu a afirmat că nu el nici Sima ci Antonescu este acela care a ridicat problema joi seara după respunultima sa audiență la Palat*"⁸⁹.

Într-un articol publicat în 12 septembrie în ziarul "*Universul*" Iuliu Maniu, scria pe post de epitaf la moartea regimului de dictatură regală: "*Este o eroare să se creadă că regele Carol al II-lea a fost silit să abdice din cauza orientării politicii sale spre Anglia și Franța, pe care nu a avut-o, sau din cauza vreunei greșeli de o clipă. Cauza abdicării este concepția sa generală de domnie personală, fără ideal, fără moralitate și fără busola sigură, în continuă oscilație oportunistă, practică prin manevre și abilități care au săpat prăpastia între Coroană și Țară și care au trebuit să ducă la falimentul și distrugerea politicii sale*"⁹⁰.

85. "*Monitorul oficial*" nr. 205 din 5 septembrie 1940.

86. Președinția Consiliului de Miniștri, *Pe marginea prăpastiei* 21 - 23 ianuarie 1941, București, 1942, p. 62.

87. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1324.

88. Carol al II-lea Regele României, *op. cit.*, p. 303.

89. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1328.

90. "*Universul*", Anul 57, nr. 251 din 12 septembrie 1940.